

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ДІЯЛЬНОСТІ РОСЛИНИЦЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Постановка проблеми. Механізм державного фінансового регулювання діяльності селянських домогосподарств з рослинницькою спеціалізацією повинен не лише забезпечувати фіскальні інтереси держави, але й створювати дієві стимули для розвитку цієї важливої складової сільськогосподарської галузі економіки, що виробляє більше половини вітчизняної сільськогосподарської продукції. Зазначимо, що нині особисті селянські господарства рослинницького спрямування практично не отримують жодних видів державної підтримки, що ставить їх в нерівні умови, порівняно з організованими сільськогосподарськими підприємствами. Не викликає жодних сумнівів що диспропорції стосовно можливостей отримання державної підтримки тією категорією аграрних товаровиробників, що виробляє більше половини вітчизняної сільськогосподарської продукції повинні бути врегульовані. Із цієї причини, наразі для України актуальною проблемою є проблема формування механізму державної підтримки діяльності особистих селянських домогосподарств рослинницького спрямування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що вивченню недоліків механізму державного фінансового регулювання діяльності селянських домогосподарств України та напрямам його вдосконалення присвячено лише поодинокі наукові праці М. І. Рудої [1], І. В. Свиноуса [2], Л. Д. Тулуша [3], О. М. Шпичака [4]. Унаслідок нечисленності публікацій, присвячених дослідженню державного регулювання діяльності особистих селянських господарств, до цього часу значна частина проблем їх розвитку остаточно не вирішена, що визначило необхідність подальших наукових пошуків у цій галузі економічної науки та зумовило потребу в проведенні цього дослідження.

Метою даної публікації є обґрунтування шляхів розвитку державної підтримки особистих селянських господарств. Для виконання поставленої мети в ході написання статті використано економіко-статистичні методи дослідження, зокрема монографічний, графічний методи та метод порівняння.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан державного регулювання діяльності рослинницьких селянських домогосподарств в Україні характеризується відсутністю державних стимулів для їх розвитку. Насамперед це пояснюється тим, що будь-якій державі легше створити державні запаси і резерви за рахунок фінансування державних закупівель сільськогосподарської продукції у організованих сільгоспідприємств а також регулювати ринок рослинницької сировини через використання дер-

жавних дотацій і субсидій, які отримують організовані аграрні формування. Такий стан речей зумовлює суттєві „перекося” в системі державного регулювання сільськогосподарського виробництва, а тому потребує перегляду.

Поряд з цим, ситуація в аграрному секторі економіки вимагає від держави не суцільної підтримки для всіх ОСГ, в тому числі й збиткових та неперспективних, а адресної допомоги потенційно стабільним та ефективним домогосподарствам, яка дасть позитивний економічний ефект.

Крім того, зазначимо момент непропорційності розподілу державної фінансової підтримки, насамперед стосовно дрібних товаровиробників, якими і є селянські домогосподарства, адже хоч законодавство і не передбачає їх дискримінації в цьому плані і формально доступ до програми компенсації банківських кредитів для всіх сільськогосподарських позичальників, в тому числі і домогосподарств сільського населення однаковий, проте їх практично не отримують як малі фермерські підприємства так і особисті селянські господарства.

На наше переконання, бюджетні дотації та пільгові кредити мають отримувати не лише крупні організовані сільськогосподарські підприємства, але й особисті селянські господарства. Поряд з цим, звичайне ОСГ не має можливості зібрати документи, потрібні йому для того, щоб одержати будь-які бюджетні асигнування чи отримати кредити за пільговими ставками. Тому державну допомогу, пільгові кредити та дотації, як уже зазначалось у попередніх публікаціях з цієї проблематики [5], повинні отримувати, насамперед, об'єднання ОСГ різноманітних їх видів та форм.

Крім державного дотування виробництва сільськогосподарської продукції рослинницькими домогосподарствами та пільгового кредитування, на наше переконання, дієвим інструментом стимулювання їх розвитку повинні бути контрактація та державні закупки сільськогосподарської продукції.

Поряд з цим, враховуючи, що організовані сільськогосподарські підприємства виробляють переважну більшість зернових, соняшника і цукрового буряка в Україні [6], державні закупівлі зазначеної сировини в Україні повинні проводитись сільськогосподарських підприємств різних форм власності, що значно полегшує розрахунки та створює певні гарантії виконання контрактів продавцями, адже процеси купівлі продажу продукції та сировини легше контролювати на рівні організованого агроформування, що є повноправною юридичною особою.

В той же час, попередні дослідження свідчать, що вітчизняні ОСГ вирощують понад 95 % вітчизняної картоплі, та близько 90 % українських овочів, плодів і ягід [6].

Враховуючи викладені факти, беручи до уваги потребу армії, навчальних, лікувальних, пенітенціарних та інших державних закладів і аналогічних установ, що функціонують за рахунок бюджетів місцевого рівня, в картоплі, овочах, плодах та ягодах, на наше переконання, альтернативи проведенню державних закупівель в ОСГ на сучасному етапі розвитку сільськогосподарської галузі економіки в Україні просто не існує.

Поряд з цим, Господарським Кодексом України передбачено необхідність під час закупівлі сільськогосподарської продукції за державними контрактами та контрактами, укладеними місцевими органами влади, дотримання наступних умов:

— дотримання правил державного стандарту або технічних умов, забезпечення виконання вимог щодо гранично допустимого вмісту шкідливих речовин у продукції;

— забезпечення взаємної майнової відповідальності сторін у разі невиконання ними умов договору;

— здавачами сільськогосподарської продукції можуть бути виключно юридичні особи, незалежно від їх форм власності [7].

Таким чином, вітчизняне законодавство не дозволяє рослинницьким домогосподарствам бути постачальниками сільськогосподарської продукції для держави в особі державних та комунальних установ, що потребують використання в своїй діяльності сільськогосподарської продукції різних видів (в тому числі і плодів, ягід, картоплі та овочів).

У той же час, досвід аграрного бізнесу країн Євросоюзу свідчить, що в Бельгії, Нідерландах, Німеччині та Швеції останнім часом зростає частка кооперативів та кооперативних об'єднань у виробництві і торгівлі зазначеними видами сільськогосподарської продукції [8, р. 169].

На наше переконання, у найближчому майбутньому вітчизняні ОСГ трансформуються у виробничо-збутові кооперативи. Проте поки-що існує суттєва необхідність у формуванні в межах сільських рад, де організовані агроформування припинили свою діяльність і були ліквідовані та на їх основі функціонують ОСГ, заготівельно-збутових кооперативів, які б мали можливість закупити сільськогосподарську сировину в ОСГ та налагодити збут сільськогосподарської продукції, виробленої селянськими домогосподарствами. Саме цей крок дозволить селянським домогосподарствам на рівні з крупними сільськогосподарськими підприємствами продавати вирощену продукцію як через роздрібні так і через оптові канали її реалізації. Звичайно, що заготівельно-збутові кооперативи, створені ОСГ повинні будуть крім надання послуг із закупівлі та продажу сільськогосподарської продукції займатись мар-

кетингом, та з часом, можливо, навіть частково переробляти (морозити, квасити, консервувати, тощо) сільськогосподарську продукцію. Пропонована нами структура заготівельно-збутового кооперативу, що його можуть створити власники ОСГ в межах одного окремо взятого населеного пункту, наведена на рис. 1.

Такий кооператив повинен обов'язково мати підрозділ, що займається заготівлею та збутом сільськогосподарської продукції.

Що ж до підрозділу первинної переробки рослинницької сировини, то його створення, на наш погляд, із часом ініціюють самі рослинницькі домогосподарства, що були засновниками цього кооперативу.

При цьому, створення маркетингової служби на рівні такого кооперативу завдяки можливості дослідження нею ринкової кон'юнктури та використання реклами дозволить освоїти нові ринки збуту, та підвищить розміри доходів від вирощування і реалізації сільськогосподарської продукції.

Служба ж закупок, транспортування та збуту продукції — це основний підрозділ кооперативу, що спільно з маркетинговою службою безпосередньо виконуватиме ті функції, для виконання яких і будуть створені такі кооперативи.

Первинна ж переробка сировини (виготовлення олії з соняшника, квашення капусти та овочів, тощо), як свідчать результати попередніх досліджень, значно підвищить розміри доходів від звичайної діяльності ОСГ. Враховуючи, що в окремих селах, як наприклад в селі Степківка Уманського району особисті селянські господарства з року в рік займаються вирощуванням однієї і тієї ж продукції, то підрозділи по переробці сільськогосподарської продукції повинні формуватись та потрібне для цього обладнання має закуплятися з врахуванням рівня спеціалізації більшості ОСГ, розташованих в конкретному населеному пункті.

Зокрема, реалізація готової продукції а не сільськогосподарської сировини приносить суб'єктам, що її реалізували значно вищий розмір доходів, ніж продаж сировини. Так, порівняння розмірів доходів від реалізації селянським домогосподарством Федорченка Івана Павловича (с. Степківка Уманського району) насіння соняшника, вирощеного на площі 1 га посівів, а також продукції його переробки (олії та шроту), вироблених із соняшникового насіння, отриманого з 1 га угідь під посівами цієї культури свідчать, що досліджуваному селянському домогосподарству значно вигідніше продавати не сільськогосподарську сировину (насіння соняшника), а продукцію її переробки, тобто олію та шрот (рис. 2). Крім того, якщо отриманий при цьому шрот використати на годівлю худоби, то сукупний фінансовий результат від реалізації сільськогосподарської продукції буде ще вищим.

Зокрема, дані про вирощування і реалізацію соняшника та продукції його переробки, отриманих в розрахунку на 1 га угідь, наведені на рис. 2 свідчать, що у разі продажу не сировини (насіння соняшника) а продукції її

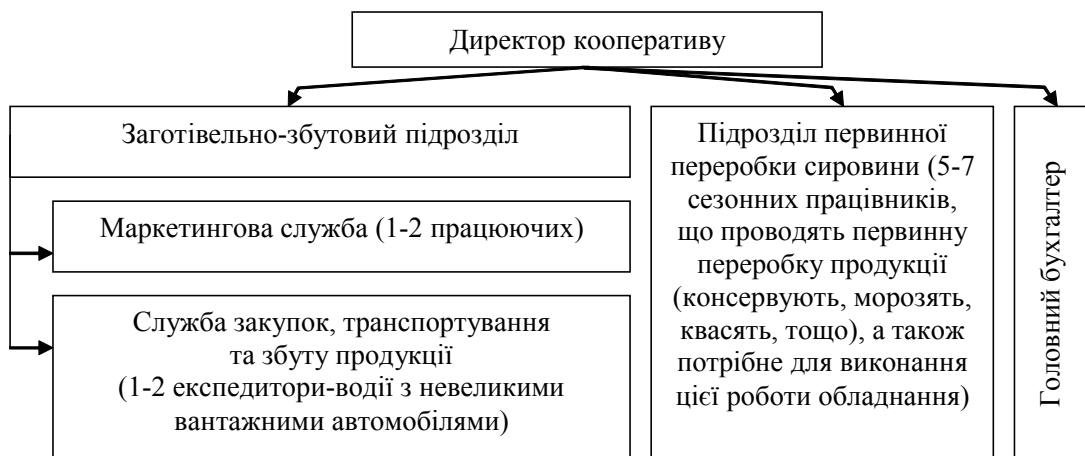

Рис. 1. Пропонована структура заготівельно-збутового кооперативу рослинницьких ОСГ з плодоовочевою спеціалізацією

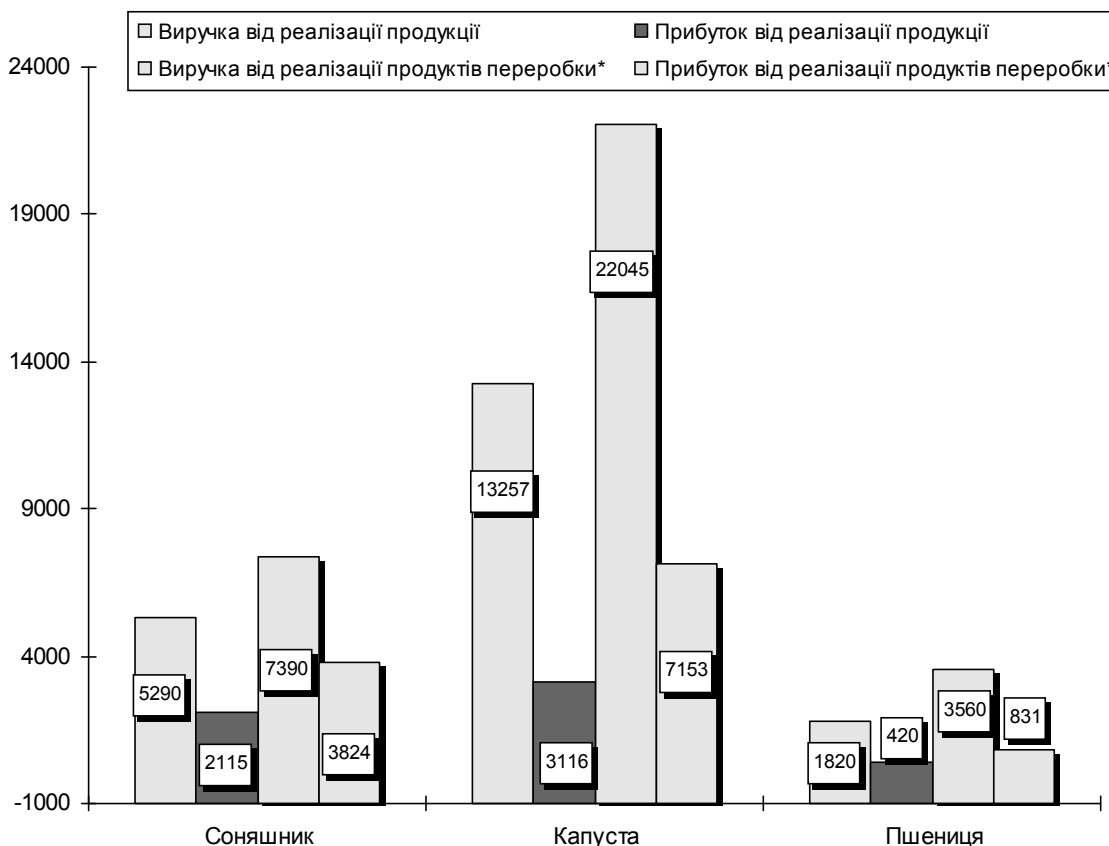

Рис. 2. Результати вирощування і реалізації сільськогосподарської сировини окремих видів та продукції її переробки в ОСГ Федорченка І. П.

*Олія та шрот, квашена капуста, борошно та висівки.

переробки (олії та шроту), домогосподарство Федорченка І. П. отримало виручку в розмірі на 40% більшу та, крім того, розмір прибутку від реалізації продукції переробки насіння соняшника майже вдвічі вищий.

Схожа ситуація і з реалізацією капусти, яку в 2009 р. вищезазначене ОСГ вирощувало з метою її реалізації. Зок-

рема, розмір виручки від реалізації на роздрібному про- довольному ринку міста Умань капусти квашеної в роз- рахунку на 1 га посівів цієї культури, урахуваючи незнач- ний рівень витрат на її переробку, порівняно з перероб- кою, скажімо зернових чи соняшника, майже на 70 % більший ніж виручка від реалізації свіжої капусти. При

цьому, прибуток від продажу капусти квашеної в розрахунок на 1 га угідь на 130 відсоткових пунктів вищій.

Що ж до реалізації зерна пшениці, то вона в 2009 р. принесла досліджуваному ОСГ в розрахунок на 1 га посівів цієї культури 1820 грн. виручки від її реалізації та 420 грн. прибутку. Поряд з цим, якщо суб'єкт господарювання реалізовував не зерно, а борошно та висівки, то розмір виручки та прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції автоматично зростає майже вдвічі.

Таким чином, як свідчать результати дослідження, нині ОСГ мають достатні підстави для переорієнтації своєї діяльності з вирощування сільськогосподарської продукції на її вирощування і переробку та реалізації при цьому не сільськогосподарської сировини, а готової продукції. За цієї причини, у найближчому майбутньому, вони й будуть об'єднуватись з метою спільної переробки сільськогосподарської продукції.

Що ж до створення заготівельно-збутових кооперативів рослинницьких ОСГ, у тому числі й з цехами первинної переробки сільськогосподарської продукції, зазначимо, що вони мають формуватись на кооперативних засадах, які передбачають розподіл прибутку пропорційно розмірам внесків їх засновників та учасників до статутного фонду таких кооперативних формувань.

Висновки. Таким чином, лише об'єднання особистих селянських господарств надасть їм можливість реалізовувати сільськогосподарську продукцію не у вигляді сировини, а у формі продуктів її переробки, що значно підвищить розміри фінансових результатів від її реалізації. Крім того, кооперація домогосподарств сільськогосподарського населення дозволить цій категорії аграрних товаровиробників отримувати державні допомоги, брати пільгові кредити, а також освоїти новий для них канал реалізації сільськогосподарської продукції — державні заготівлі.

Подальші дослідження стосовно перспектив розвитку особистих селянських господарств в Україні та подальшого формування системи державної підтримки їх діяльності слід присвятити перспективам інтеграції ОСГ як між собою так і з крупнотоварними організованими агроформуваннями.

Література

1. Рудая М. І. Удосконалення оподаткування доходів сільського населення / М. І. Рудая // Економіка АПК. — 2007. — № 12. — С. 106 — 112.
2. Свиноус І. В. Механізм оподаткування господарств населення в умовах формування ринкових відносин / І. В. Свиноус // Вісник ХДТАУ. — 2006. — № 6. — С. 14 — 21.
3. Тулуш Л. Д. Формування механізму оподаткування доходів від ведення особистого селянського господарства / Л. Д. Тулуш // Наук. вісн. Національного університету ДПС України (економіка, право). — 2010. — № 1(48). — С. 144 — 151.
4. Шпичак О. М. Особисті підсобні господарства України — аналіз витрат та ефективності виробництва сільськогосподарської продукції / О. М. Шпичак. —

- К. : ДОД УААН, 2001. — 236 с. 5. **Ярошевич О. Я.** Проблеми та перспективи подальшого розвитку особистих селянських господарств / О. Я. Ярошевич // Інноваційна економіка. — 2010. — № 3. — С. 67 — 69. 6. **Ярошевич О. Я.** Проблеми та перспективи подальшого розвитку особистих селянських господарств / П. М. Боровик, О. Я. Ярошевич // Вісн. Сумського НАУ. Серія „Фінанси і кредит”. — 2010. — Вип. 1. — С. 62 — 67. 7. **Господарський** кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : Ліга: еліт Закон Copyright: ІАЦ „Ліга”. — 2011. 8. **Directory and Statistics of Agricultural Co-operatives and Other Farmer-Controlled Businesses in the UK.** — Oxford, UK : Plunkett Foundation, 1998. — 298 p.

Ярошевич О. Я., Риборак О. В. Формування механізму державної підтримки діяльності рослинницьких домогосподарств

У статті розглянуто шляхи розвитку механізму державної підтримки діяльності рослинницьких домогосподарств в Україні та обґрунтовано необхідність створення ними заготівельно-збутових кооперативів.

Ключові слова: Особисті селянські господарства, державна підтримка, пільгове кредитування, державні закупки сільськогосподарської продукції, заготівельно-збутові кооперативи селянських домогосподарств.

Ярошевич О. Я., Риборак А. В. Формирование механизма государственной поддержки деятельности растениеводческих домохозяйств

В статье рассмотрены пути развития механизма государственной поддержки деятельности растениеводческих домохозяйств в Украине и обосновано необходимость создания ими заготовительно-сбытовых кооперативов.

Ключевые слова: Личные крестьянские хозяйства, государственная поддержка, льготное кредитование, государственная закупка сельскохозяйственной продукции, заготовительно-сбытовые кооперативы крестьянских домохозяйств.

Yaroshevich O. Y., Riborak O. V. Forming of state support of activity of plant-grower the personal peasant economies

In the article the ways of development of the system of state support of activity of plant-grower the personal peasant economies are considered in Ukraine and grounded necessity of creation by them purveying sale cooperative stores.

Key words: Personal peasant economies, state support, favorable crediting, government purchases of agricultural produce, purveying sale cooperative stores of peasant the personal peasant economies.

Стаття надійшла до редакції 11.04.2011
Прийнято до друку 26.08.2011